

С. М. Хатунцева

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри біології, здоров'я людини та фізичної реабілітації
Бердянського державного педагогічного університету

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Статтю присвячено особливостям формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів на засадах індивідуалізації професійної підготовки. Розглянуто культуру інформаційної діяльності як категорію, яка впливає на ефективність освітнього процесу. З'ясовано сутність формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів.

Сучасний аналіз освітнього процесу та численних досліджень показав, що майбутній учитель має бути готовим до пошуку адекватних форм і методів, ефективних прийомів педагогічного впливу, що змістовно охоплюють інформаційну компетентність, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності. Поштовхом до виникнення нових ідей є активність у пізнавальній діяльності, стійкий інтерес до майбутньої професії, стимуляція наукової діяльності, мотивація пошуку нової та оновлення застарілої інформації, створення інформаційно-методичних ресурсів відкритої системи освіти.

В умовах розвитку інформаційного суспільства процес навчання в закладах вищої освіти передбачає врахування індивідуальних особливостей майбутніх учителів, спрямований на закономірний розвиток здатності до самоосвіти, саморозвитку, самоконтролю, самоактуалізовану свідомість здобувача вищої освіти, скеровану на самореалізацію особистості. Це стимулює учасників педагогічного процесу користуватися та обмінюватися новою інформацією, створюючи інформаційні ресурси в публічному секторі відповідно до індивідуальних особливостей особистості та вимог педагогічного процесу.

Під час дослідження було виявлено, що формування культури інформаційної діяльності майбутнього вчителя у вищій школі ґрунтується на принципі активної діяльності здобувача вищої освіти відповідно до його особистісних характеристик, можливостей працювати в індивідуальному темпі з сучасними інформаційними технологіями.

Обґрунтовано, що на якість професійної підготовки здобувача вищої освіти впливає сформована потреба в інформаційному самовдосконаленні. Вона сприяє отриманню, накопиченню, кодуванню і перетворенню інформації та створюванню на цій основі якісно нового контенту, його практичному використанню, формуванню мобільності та творчому зростанню, робить молодого фахівця конкурентноздатним в інформаційній сфері освітньої діяльності. Рівень розвитку зазначеної потреби в інформаційному самовдосконаленні віддзеркалює міру сформованості культури інформаційної діяльності.

Ключові слова: майбутній учитель, культура інформаційної діяльності, індивідуалізація, самовдосконалення, самоорганізація.

Постановка проблеми. Інформатизація процесів, які торкаються організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих сфер сучасного суспільства, загострює проблеми підготовки вчителів. Задоволення інформаційних потреб суспільства, здатність педагога до організації та упорядкування сукупності документів, офіційної інформації, значної кількості нових науково-методичних матеріалів із використанням засобів обчислювальної техніки, яка реалізує інформаційні процеси, можливе за умови формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів. Це вимагає від майбутнього вчителя цілеспрямованих та енергійних кроків на шляху до підвищення культури інформаційної діяльності, яка полягає в об'єднанні власних старань і професійно-особистісних якостей в єдину динамічну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз публікацій свідчить, що різні аспекти проблеми підвищення культури інформаційної діяльності вивчали В. Воценко [1] (інформаційна культура як квінтесенція постіндустріального суспільства), Ю. Комлик, Д. Нагорна [2] (інформаційна культура молоді в умовах глобалізації суспільства), Л. Чередник [3] (соціологія і становлення особистості в умовах інформаційного суспільства: проблеми і пошуки) та інші.

Проблеми розвитку інформаційної культури в освіті висвітлені в дослідженнях С. Алексєєвої, О. Гуменного, Д. Гуменюка, В. Паржницького, О. Спіріна, В. Ягупова [4] та інших вчених. Основні положення формування культури особистості з урахуванням її потреб та інтересів викладені в дослідженнях В. Гриньової [5], О. Дубасенюк [6], О. Пехоти [7]. Проблеми підготовки майбутніх фахівців, спроможних у своїй професійній

діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самовиховання, самоуправління й самовдосконалення, висвітлені в працях О. Жерновникової [8], Л. Суценко [9], Р. Пріми [10] та інших учених. Про розвивальний потенціал професійної індивідуалізації у педагогіці говорять І. Корсаков, С. Трубачева [11], С. Хатунцева [12] та інші. Однак залишаються поза увагою проблеми формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів на засадах індивідуалізації професійної підготовки.

Мета статті: вивчення актуальних проблем формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів. Реалізація поставленої мети передбачала вирішення таких завдань:

1) з'ясувати сутність формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів;

2) розкрити особливості формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів на засадах індивідуалізації професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. З огляду на психолого-педагогічне вчення, підґрунтям якого є пізнання людиною світу залежно від потреб особистості та її індивідуальності, вивчення фактів і подій педагогічного процесу, загального буття суспільства, формування культури інформаційної діяльності є засобом впливу на якісні модифікації педагога, які проявляються в уміннях поводити себе відповідно до певних правил, вимог сучасності. Основою вчинків майбутнього вчителя, способу його мислення, педагогічної поведінки, здійснення задумів, бажання кращого та досягнення успіху, сподівань є прагнення діяти відповідно до запитів сучасної освіти. Підґрунтям для формування культури інформаційної діяльності є підвищення майстерності, прагнення до вдосконалення, збагачення своїх знань, напрацювання умінь, накопичення навичок, розвиток загальних і професійних компетенцій.

Психологічні та вікові особливості людини є важливими при побудові та здійсненні освітнього процесу. Особливості буття людини полягають у тому, що вона від природи прагне вдосконалення власних потенцій, є вільною у виборі дій і прагне самореалізації. Баланс соціального та біологічного є підґрунтям успішного формування культури інформаційної діяльності. Соціальний складник відіграє провідну роль у формуванні культури інформаційної діяльності майбутнього вчителя, що проявляється у збереженні передбачуваних потрібних позитивних характеристик сучасного педагога. Здатність розмірковувати про сучасні виклики суспільства, зовнішні умови, зв'язки та стосунки з іншими учасниками педагогічного процесу, спорідненість природних фактів та явищ дають змогу фахівцю ефективно діяти в інформаційному полі, здобувати, інтерпретувати і використовувати професійно значущу інформацію

в педагогічній діяльності, яка забезпечується біологічним компонентом.

Автор розглядає культуру інформаційної діяльності як категорію, яка впливає на ефективність освітнього процесу. Метою вивчення сутності цього феномену є модерні тенденції становлення та розвитку сучасного освітнього процесу. Майбутній учитель має бути готовим до пошуку адекватних форм і методів, ефективних прийомів педагогічного впливу, які змістовно охоплюють інформаційну компетентність, ціннісні орієнтації, мотиви діяльності в інформаційному середовищі, враховувати індивідуальні особливості здобувачів середньої освіти. Поштовхом до виникнення нових ідей є активність у пізнавальній діяльності, стійкий інтерес до майбутньої професії, стимуляція наукової діяльності, мотивація пошуку нової та оновлення застарілої інформації, створення інформаційно-методичних ресурсів відкритої системи освіти.

В умовах розвитку інформаційного суспільства процес навчання в закладах вищої освіти передбачає врахування індивідуальних особливостей та особистісно-професійних якостей майбутніх учителів, спрямованих на закономірний розвиток і зміну здатності до самоосвіти, саморозвитку, самоконтролю, самоактуалізовану свідому діяльність здобувача вищої освіти, скеровану на самореалізацію особистості [12, с. 74–79]. Це стимулює учасників педагогічного процесу користуватися та обмінюватися новою інформацією, створюючи інформаційні ресурси у публічному секторі відповідно до індивідуальних особливостей особистості та вимог педагогічного процесу.

Автор зауважує, що формування культури інформаційної діяльності майбутнього вчителя у ЗВО ґрунтується на принципі активної діяльності здобувача вищої освіти відповідно до його особистісних характеристик, можливостей працювати в індивідуальному темпі з сучасними інформаційними технологіями. Мотивований процес засвоєння знань базується на зворотних зв'язках між викладачем і майбутнім вчителем.

Формування культури інформаційної діяльності та засадах індивідуалізації професійної підготовки інтенсифікує вмотивованість, активує цілеспрямованість здобувача вищої освіти. На активність студента впливає внутрішня установка, арсенал технологій та інструментів відкритої професійної освіти, індивідуальна програма забезпечення доступу до наповнення, супроводження та обслуговування інформаційних методичних сайтів, моніторингу рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Такий стан каталітичної діяльності потребує затрат енергії і передбачає розвиток особистості, що підвищує комп'ютерно-технічну грамотність студента, стимулюючи самовдосконалення майбутнього вчителя. Отже,

обов'язковим атрибутом формування культури інформаційної діяльності є самовдосконалення студента, що виявляється в усвідомленій, значущій і відповідальній активності здобувача вищої освіти.

Формування культури інформаційної діяльності майбутнього вчителя передбачає самоосвіту, що є складником процесу самовдосконалення. Вибір змісту, форм і методів самоосвіти здобувача вищої освіти, впровадження сучасних технологій і інновацій у педагогічний процес залежить від ряду чинників, які здійснюють вплив на кожному з етапів формування педагогічної свідомості майбутнього вчителя, що включає в себе віртуальні форми організації, зокрема електронні освітні ресурси. Останні уможливають змістове наповнення освітнього простору та забезпечують рівний доступ учасників педагогічного процесу до якісних навчальних і методичних матеріалів незалежно від місця їх проживання та форми навчання [4, с. 10].

Структура педагогічної свідомості складається із найважливіших пізнавальних процесів, за допомогою яких збагачується рівень знань із використання технічних засобів, які реалізують інформаційні процеси та призначені для зберігання, обробки, пошуку, розповсюдження, передачі та надання інформації. Таким чином забезпечується цілеспрямованість діяльності людини, що забезпечує зосередження в одному місці сучасних електронних освітніх ресурсів із можливістю надання доступу до них через технічні засоби, у тому числі в інформаційних мережах [4, с. 11].

До функцій педагогічної свідомості належить формування цілей власної діяльності та потреби в самовдосконаленні, при цьому складаються і зважуються мотиви цієї діяльності, приймаються адекватні рішення, враховується хід виконання стандартизованих завдань, представлених в електронній формі, призначених для вхідного, проміжного і підсумкового контролю рівня навчальних досягнень. На кожному з етапів вносяться корективи, аналізується неперервний ланцюжок постановки автоматизованих завдань і їх виконання.

Автор розглядає значення потреби в інформаційному самовдосконаленні як внутрішньої сили реалізації формування культури інформаційної діяльності. Потреби розглядають у зв'язку з мотиваційними процесами. Розрізняють нижчі, або вісцеральні первісні мотивації, та вторинні. Останні набуваються впродовж життя і здебільшого спираються на накопичений індивідуальний досвід, зокрема професійний.

Розглядаючи професійну поведінку в інформаційному середовищі як форму життєдіяльності, яка змінює ймовірність і тривалість контакту з об'єктом задоволення потреби, можна охарактеризувати процес формування культури інформа-

ційної діяльності як ланцюг чітких завдань інформаційного характеру та цілей, яких майбутній вчитель досягає в процесі професійної підготовки на засадах індивідуалізації.

Автор вважає, що концепція формування у здобувачів вищої освіти ЗВО потреби в інформаційному самовдосконаленні, яка ґрунтується на теоретико-методичних засадах індивідуалізації, органічно поєднує в площині рівно віддалених процесів підготовку в освітньому закладі як викладачів, так і студентів до інформаційної діяльності, що забезпечує рівень знань, який дає можливість людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі; підтримку суб'єктів освітнього процесу на шляху до формування культури інформаційної діяльності.

На якість професійної підготовки здобувача вищої освіти впливає сформована потреба в інформаційному самовдосконаленні. Це сприяє отриманню, накопиченню, кодуванню і перетворенню інформації та створюванню на цій основі якісно нового контенту, його практичному використанню, формуванню мобільності, творчому зростанню, розширює можливості молодого фахівця для працевлаштування, робить конкурентоспроможним в інформаційній сфері освітньої діяльності. Рівень сформованості зазначеної потреби в інформаційному самовдосконаленні віддзеркалює міру сформованості культури інформаційної діяльності.

Засобом виявлення професійного потенціалу, можливостей майбутнього вчителя, використання алгоритму пошуку, обробки та подання інформації на основі відповідної системи наукових понять, принципів і законів, узагальнення чинників системно-цілісного пізнання педагога, розширення спектру професійно значущих якостей є індивідуалізація. Внутрішньою векторною силою реалізації індивідуалізації особистості є потреба в інформаційному самовдосконаленні. Зростання особистісної зацікавленості процесом і результатами власного розвитку, розширення інформаційного світогляду та системи знань і вмій, які забезпечують задоволення інформаційних потреб корелює з рівнем сформованості внутрішньої мотивації майбутнього вчителя. Індивідуалізація є джерелом пошуку нових методів і шляхів формування культури інформаційної діяльності в процесі підготовки майбутніх вчителів у ЗВО. Інформаційне самовдосконалення сприяє створенню нових інформаційних продуктів, ефективності збирання, зберігання, опрацювання, подання і використання інформації, що забезпечують цілісне бачення світу, його моделювання, передбачення результатів рішень педагогічних завдань. Саме індивідуалізація є тим важелем, який ефективно впливає на зміст випереджаючого навчання, сприяє гармонізації педагогічного процесу під час засвоєння соціально значущої інформації.

Об'єктивні та суб'єктивні аспекти життя, які впливають на внутрішній розвиток, сприяють подоланню невірноваженості взаємин між людьми та формуванню культури інформаційної діяльності. Для звільнення від впливу нав'язаних ззовні стандартів і стереотипів, зумовленості необхідне використання сучасних засобів передачі та обробки інформації, що ставить високі вимоги до рівня організації інформаційно-аналітичної діяльності в сфері вищої педагогічної освіти. Це допомагає долати перешкоди на шляху до гармонізації стосунків учасників педагогічного процесу шляхом отримання нових знань на основі застосування дослідницьких методів обробки й аналізу інформації, даних емпіричних спостережень, використання досвіду під час педагогічної практики.

Вивчаючи проблему формування культури інформаційної діяльності, необхідно звернути увагу на особистісну самоорганізацію здобувача вищої освіти. Науковці доводять, що самоорганізацією є процес упорядкованої діяльності фахівця, який характеризується здатністю особистості усвідомлено і цілеспрямовано здійснювати саморозвиток із метою вирішення особистісно значущих завдань [13].

Узагальнюючи зазначене вище, можна стверджувати, що самоорганізація студента педагогічного ЗВО здійснюється з метою формування культури інформаційної діяльності і ґрунтується на таких принципах: 1) вмотивованості та добровільності вибору шляхів і методів збору, обробки, застосування та передачі інформації, які здійснюються суб'єктами освітнього процесу; проведення комплексу заходів із формування в майбутніх учителів культури інформаційної діяльності; 2) функціонування (моделювати ситуації взаємодії за допомогою інформаційних засобів, схем); 3) комплексного підходу до визначення запланованого для впровадження інноваційних моделей освітнього процесу, який передбачає вміння майбутнього вчителя користуватися засобами новітніх інформаційних технологій для виконання запланованого обсягу робіт і творчого вирішення завдань інформаційного самовдосконалення; 4) створення системи знань певної предметної області; формування комплексу вмінь і навичок, оптимального режиму занять на засадах індивідуалізації навчання.

Висновки і пропозиції. Самоорганізація як сукупність детермінованих засобів і методів, реалізованих на базі сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, сприяє формуванню та усвідомленню мети інформаційної діяльності, її плануванню, побудові індивідуальних професійних траєкторій, самокорекції для здійснення інформаційної взаємодії, реалізація якої забезпечує певний результат. Таким чином формування

культури інформаційної діяльності у майбутніх учителів включає шляхи, способи самоосвіти та самовиховання, саморозвитку та самоактуалізації інформаційно-аналітичними засобами. Загострення проблем постіндустріального суспільства зумовлює впровадження нововведень і потребує внутрішніх перебудов особистості педагога, який здійснює інформаційно-аналітичну функцію, створює систему збору та застосування необхідної інформації. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час професійної підготовки сприяє формуванню цілісної та самодостатньої індивідуальності.

Перспективи подальших розвідок цього напрямку автор вбачає в удосконаленні змісту, форм і методів формування культури інформаційної діяльності майбутніх учителів під час практики.

Список використаної літератури:

1. Вощенко В. Інформаційна культура як квінтесенція постіндустріального суспільства. *Актуальні проблеми сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності* : зб. навч.-метод. і наук. дослідн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару. Полтава, 2014. С. 114–118.
2. Комлик Ю., Нагорна Д. Інформаційна культура молоді в умовах глобалізації суспільства. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи* : матеріали II Всеукраїн. наук.-практ. інтернет-конф. (23 листопада 2016 р.). Полтава, 2016. С. 231–235.
3. Чередник Л. Соціологія і становлення особистості в умовах інформаційного суспільства: проблеми і пошуки. *Актуальні проблеми сучасного документознавства: методологія та практика підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності* : зб. навч.-метод. і наук.-дослідн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару. Полтава, 2014. С. 196–201.
4. Алексєєва С., Гуменний О., Паржницький В. Розвиток інформаційної культури педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів. К., 2015. 188 с.
5. Гриньова В. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний і методичний аспекти) : монографія. Харків, 1998. 300 с.
6. Дубасенюк О., Семенюк Т., Антонова О. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир, 2003. 193 с.
7. Пехота Е.Н. Індивідуальність учителя: теорія и практика : учеб. пособ. для студентов и преподавателей пединститута, учителей и слушателей ИУУ. Николаев, 1996. 144 с.

8. Жерновникова О.А. Особливості підготовки студентів-гуманітаріїв у зарубіжній теорії та практиці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя, 2014. Вип. 39(92). С. 177–184.
9. Сущенко Л.О. Науково-педагогічний супровід професійного зростання освітян: теорія і практика : монографія. Запоріжжя, 2011. 148 с.
10. Пріма Р. Інноваційна методична культура майбутнього педагога як пріоритетний складник його професійної компетентності. *Вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2014. № 8. С. 23–26.
11. Корсаков І., Трубачева С. Диференціація та індивідуалізація навчання: теоретичні відомості. *Освіта і управління*. К., 1999. № 3. С. 80–85.
12. Хатунцева С.М. Формування педагогічної компетентності майбутнього вчителя на засадах індивідуалізації професійної підготовки. *Science and Education. A New Dimension: scientific journal*. Budapest, 2013. Vol. 1. P. 74–79.
13. Тесленков О.Ю. Педагогічні умови формування професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2017. 237 с.

Khatuntseva S. Formation of culture of future teachers' informational activity

The article is dedicated to the special features of the form of culture of future teachers' informational activity on the basis of individualization of professional preparation. The culture of information activity is considered as a category that impacts the effectiveness of the educational process. The essence of the formation of future teachers' informational culture is clarified.

Contemporary analysis of the educational process and numerous studies show that that a future teacher should be prepared to search for appropriate forms and effective methods of pedagogical influence, cover information competence, valuable orientations, motives of activity meaningfully. The impetus for the emergence of new ideas is the activity in cognitive activity, persistent interest to the future profession, stimulation of scientific activity, motivation to search for new information, renew outdated one and create informational and methodological resources of the open system of education.

It is noted that in the conditions of development of information society, the process of studying in high schools involves taking into account the individual features of future teachers, aimed at regular development ability to self-education, self-development, self-control, self-actualized conscious activity of a getter of the higher education aimed at self-realization of personality. This encourages the participants to use and share new information in the pedagogical process by creating information resources in the public sector according to the individual characteristics of the individual and requirements of the pedagogical process.

During the study it was determined that the formation of culture information activity of the future teacher in high school was based on the principle of activity of the higher education applicant in accordance with their personal characteristics, opportunities to work with individual pace with modern information technology.

It is substantiated that the quality of professional training of the higher education applicant is influenced by the need for information self-improvement: facilitates the perception, accumulation, encoding and conversion of information and creation of new content on this basis, its practical uses, shaping mobility and creative growth, does young specialist competitive in educational informational activities. The level of development of the denoted necessity in informational self-improvement reflects the degree of formation of the culture of informational activity.

Key words: *future teacher, culture of informational activity, individualization, self-improvement, self-organization.*